

Szepesi Attila: Pitypang királyfi

Két egymást követő évben megjelentetni egy-egy verseskötetet ugyanattól a szerzőtől: egyszerre gesztus és kockázat a kiadó részéről. Szepesi Attila írásművészete nem érdemtelen e kockázat vállalására, s a Magvető Könyvkiadó immár évtizedes bizalmára.

Minden mesterségnek, így a poétainak is megvannak a maga babonái, tabui és kabalái. Közismert többek között a címválasztástól való rettegés. A negyedik Szepesi-kötet ebből a szempontból valóságos telitalálat; Többsincs, Dióbel, elvárásolt és álruhás királyfiösök után a *Pitypang királyfi*t, a címadó vers varázslatos-röpke gyermekkori önportróját a név ereje, vizualitása már egyszeri olvasásra megtartja emlékezetünkben:

„Pitypang-királyfi felkap a könnyű szél

.....
.....
áll az idő áll ködben a régi kert

.....
.....
párnámra zizzen szertekuszált hajad
kései kóró pár csatakos levél
marad utánad s visszaúz a
szél a világtalan éjszakába.”

S ha már a megtartó emlékezeetről szólnak, csak elismerés illeti Szepesi Attilát azért, hogy nem funerátor-jajveszékeléssel adózik az idősebb költőbarát, Kormos István emlékének, hanem költészetének elemeit olyan természetességgel alkalmazza számos versében, ahogyan egy fiatal mesterember használja apja-nagyapja munkaeszközeit, mesterségbeli fogásait.

Így a *Régimódi énekben* az *Egy kihantolt sírra* című Kormos-vers „Isten — ösveny” rímével találkozunk, az *Anakreon-változatban* viszont már indirektebb az átvétel; a *Félálom* két sora — („álmod kettévihogja / Anakreon tatácska”) Szepesinél így hangzik: „vihogj öreg borissza”.

A kormosi költészet nyomelemeinek feltárása a kötet *Utcai zenészek* című versében sikerül legkönnyebben: a *Szegény Yorick* egyik jellegzetes szava — „dunyogtam” — társul itt Kormos „csavargós metszeteinek” hangvételével. Olyan tudatos szellemi ős-előd vállalás ez, mint Kormos fiúi hűsége Sinkához, s egyben megerősítése annak, hogy a költészet nem egyszeri, megismételhetetlen bravúr. Meglehet, éppen ilyen utódok, ilyen feltámasztó sorok reményében félté Kormos oly kevéssé a halált:

„mért nem jött el Kormos Pista
ülne itt az utcaparton
gesztenyével gurigázva
hallgatná a macskazenét
fáradt fűrész dunnyogását
pumpasípok füttyögését
hangicsáló vidám latrok
szedett-vedett muzsikáját”

Az idézett versszak „lator” szava vezet el bennünket Szepesi lírájának egyik sokat — talán túl sokat — emlegetett alapkérdéséhez, a deákossághoz. Vitába kell szállnom a fülszöveg megállapításával, miszerint „Szepesi Attila negyedik verseskötetében alapmotívummá-alapmagatartássá válik a »csellengő dalos diák« világlátása.” Érzésem szerint nem arról van szó, hogy él ma, a XX. században, Magyarországon egy költő, aki a szereplíra megszállottja, s monomániásan írja-írja a vágáns (neovágáns) verseket. Inkább az a kérdés, miért, mivégre vagy mi ellen íródott

a latrikánus költészet, s miért ír hasonló verseket egy XX. századi magyar lírikus? Mi is a vágáns vers? Frivolán fogalmazva a középkor protest-songja. Ahogyan a műfaj legismertebb iskolapéldája, Apáti Ferenc *Cantilénája* mutatja: vers az emberi gyarlóságok ellen. Márpedig nemcsak a költészet örök, hanem köznapi létünk botlásai is. Azért nem látok semmi meglepőt, „szerepszerűt” abban, hogy Szepesi új kötetében a *Májusünnep Óbudán* című versben a *Carmina Burana In tabernam* részletének óbudai variációjára, a részeg körtánc mai hasonmására bukkanhat az olvasó: „pohos hentes sörhordó / házmester és tűzoltó / ... igazgató disznófő / dongja titkárnő”. Fenti sejtésemet egy másik Szepesi-vers, a *Schütz: Dávid Zsoltárok két Carmina Burana-szituációra* utaló sora is megerősíti: „Óbuda új házai közt / a parkban ünneplő tömeg árad / kóbor kutyákkal részegen”.

A *Pitypang királyfi*ban egyébként sem nagy a deákos versek száma; valójában a *Májusünnep*en kívül csak a *Vágáns dal*, az *Utcai zenészek* és a *Régimódi ének* tekinthető annak.

A kötet izgalmas újra- és utánolvasásra serkentő lényegét inkább az adja, ahogyan Szepesi a világlírárt és az egyetemes kultúrát asszimilálni tudja, ugyanolyan természetességgel, ahogyan — a vázolt példák szerint — a honfitárs Kormosét.

A recenzió terjedelmi korlátai miatt csak az irodalmi párhuzamokra térek ki, azokra is csak felsorolásszerűen. Az *Alba* című vers zárószorai St. John Perse: *Bójákjának Keskenyek a hajók* részletét, annak végtelenség érzetét idézik:

„és újra eljön értünk,
szobánkba bezúdul a tenger
fekszünk arctalanul
akárha éltünk volna itt
oly ismerős
a hullámokba-tört szelek zúgása.

Bár Hölderlint direkt módon *A tizedik év* hozza elének, valóban holderlininek a *Közéltő* — születendő gyermekekhez írott fájdalmas-szép köszöntő — utolsó sorának, pontosabban a sor második felének ritmikáját érzem. *A Menon panasza Diotiusáért* című Hölderlin-vers zárószorára gondolok: „... fénytelen, egyre tovább.” (Radnóti Miklós fordítása). Szepesi zárószor-részlete: „vissza, ha volna hová” ezt reprodukálja.

Ugyanúgy egy, a költők agyában gyakran megragadó ritmikai emlék szülhette az *Őszi lakótelep* cummingsi részletét is:

„évszak évszakot ér
havazik eláll egyremegy
már utazol már parti fák”

Végül ne maradjon említés nélkül „a német romantika atyja”, Novalis sem, akinek költészete szépség és borzalom örök együttesét hirdette. „Öztetemen sugaras virág nyit” — írja *Novalis-rézkarcában* Szepesi. Valószínűleg Novalisnak tulajdonítható az előző Szepesi-kötet címe, *Az éjszakára* is.

Jóval nehezebb volna ennyi néven, utaláson, összecsengésen túl rátalálnunk Szepesi Attila kötetének legfontosabb forrására, s jelenlegi pályaszakaszának lényegére, ha nem maga a költő adná a kezünkbe a kulcsot.

Egyrészt a *Harlekin töprengéseiből* három sorával, amely nyilvánvalóvá teszi: már nem az ifjú, hanem a férfikor lírája ez:

„a sallangokat elhagyom
és ami megmarad
az is sallang hát elhagyom”

Ugyanezt sugallja egyébként az *Autumnus* is, amelyből Babits: *A gazda bekeríti házát* című versének végleges felnőttkor-érzetét, a — talán keserű — megállapodottságot olvashatjuk ki: „vackába tér ki borát kiitta s útjait bejárta már”.

Másrészt segítségünkre van a „tükör” szó ismételt említésével, közelebbről: a „homályos tükör” szókapcsolattal. (*Városvégi otthonában szülőházára gondol, Időjáték, Arnyjátékok.*)

Férfikor és homályos tükör: nyilvánvaló, hogy az Újszövetség egyik legköltőibb szakaszáról, Pál apostol korinthusiakhoz írott levelének 13. részéről van szó: „Amikor gyermek voltam, úgy éreztem, mint gyermek, úgy gondolkoztam, mint gyermek; amikor pedig férfivá lettem, elhagytam a gyermeki dolgokat. Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre...”

Mint a *Pitypang királyfi* versei mutatják, Szepesi Attila egyre közelebb jut a színről színre látás pirruszi győzelméhez, elsősorban azért, hogy képes egyidőben látni és láttatni múltat és jelent, világlírárt és magyar költészetet.

Külön figyelmet érdemel a kötet gyönyörű „appendixe”, a *Gulácsy Lajos éjszakái* című prózavers-esszé, amelyhez legfeljebb Nagy László *Szindbád*-látomása hasonlítható, s amellyel Szepesi korábban választott hivatásának, a festészetnek is tiszteleg. Ez a prózavers ugyanakkor hitvallás is a műzsák testvériségéről, a különböző műfajok ihletének és alkotói folyamatának rokon vonásairól.

E hitvallás révén válik a *Gulácsy Lajos éjszakái* e különböző korok, költők, művészetek, filozófiák hatását mutató kötet szerves részévé. (*Magvető.*)

PETRÓCZI ÉVA

Apáti Miklós: Korai hatyúdalok

Első olvasásra úgy tűnhet, hogy Apáti Miklós alapvetően ösztönös költői alkat, aki hagyja magán átáramolni a hatvanas-hetvenes évek magyar világát, s élményeit és reflexióit írja versbe. Valóságalapja van az efféle nézetnek, de ez csak az igazság egyik fele. E költői világot ugyanis egyre konokabb tudatosság is irányítja, s ennek oka nemcsak az életkorral együtt növekvő bölcsesség. A költőnek ugyanis a kezdetek kezdete óta határozott elképzelése volt a világról, az emberi létezés értelméről, s elsősorban nem is költő akart talán lenni, hanem ember, aki megéli a maga életét, s közben ezt lírai módon is örökíti. Igen ám, de sorra jöttek a kisebb-nagyobb, a törvényszerű és a véletlen konfliktusok, s kiderült, hogy az elképzelt életvezetés és a valóságosan alakuló között olykor nemcsak eltérések adódnak, de szakadékok nyílnak. S mindeme keserű felismerésekkel párhuzamosan látni kellett azt is, hogy e tények nemcsak a saját magánemberi létére érvényesek, hanem eléggé általánosíthatóak, gyakoriságuk nem is csak nemzedéki, de társadalmi méretű. Nemcsak arról van tehát szó, hogy az élete sok vonatkozásban elhibázott, nem is csak arról, ami minden felnövekvő nemzedék természetes, de szomorú felismerése, hogy az ifjúkori elképzelésekből viszonylag keveset sikerül valóra váltani, hanem arról is, hogy az életvezetés hibáival mindezen túl is rendszeresen szembetalálkozhatunk.

Mivel Apáti Miklós igazi költő, ezt a többrétű kérdéskört alapvetően saját személyiségére koncentráltan jeleníti meg. A költői én nem vonja ki magát sem a társadalom egészéből, sem annak egy részéből, nem tesz tehát éles elkülönítést az én és a ti között, semmiféle erkölcsi emelvényről nem bírálja sem a hibázókat, sem azokat, akik őt hibázásra kényszerítik. Nem egyszerűsíti le a dolgokat, s nem más-hol, de saját hétköznapijaiban igyekszik tetten érni a változásokat magyarázó okokat.

Úgy tűnhet, hogy az indulásakor igazán közéleti költőként bemutatkozó Apáti Miklós visszavonult a kisvilágba, s a nagy egész összefüggései helyett már csak saját sorsa érdekli. A kötet egészéből azonban megbizonyosodhatunk arról, hogy